

mények munkakörök vagy munkahelyek stb. szerint való általános elemzése, amelynek eredményeit tartalmazni fogja az „Új Irányok . . .” c. dokumentum.

/GRIFFITHS, J. M.: *Our competencies defined: A progress report and sampling - American Libraries*, 15. köt. 1. sz. 1984. p. 43–45./

(Zoltán Imre)

Könyvtárhasználati oktatás Japánban: új tendencia a felsőoktatási intézetekben

Történelmi háttér

Az első könyvtárak templomokban létesültek, mint a Yumedono a Horyuji templomban a VII. század elején. Majd a hűbérurak magánkönyvtárakat építettek. Japánban a könyvtárakat 1967-ig magángyűjteményeknek tekintették és csak kevesen használhatták. A XVIII. század végén, a XIX. század elején néhány irodalmi gyűjtemény elérhetővé vált a nagyközönség részére is, de a kölcsönzési díj nagyon magas volt.

1872-ben megalapították a *Teikoku Toshokant* (Császári Könyvtár) Tokióban, amely az első nemzeti könyvtár Japánban. 1911-ben 541 közkönyvtár volt – beleértve a 328 magánkézben levő közkönyvtárat is – megközelítőleg 3 millió kötettel. Az 1920-as évektől 1941-ig a közkönyvtárak száma 4794-re nőtt (magánkönyvtár: 1500). 1892-ben megalapították a *Japán Könyvtárosok Egyesületét*. A II. világháború sok japán könyvtárban kárt okozott, többet elpusztított. A háború

utáni könyvtár-rekonstrukciókban amerikai hatás észlelhető. A Császári Könyvtár helyébe a Kongresszusi Könyvtár (Library of Congress) mintájára az 1948-ban létrehozott Országgyűlési könyvtár (*National Diet Library*) lépett. A közkönyvtár fogalmát – mint az adóval támogatott ingyenes intézményt – az 1950-es közkönyvtári törvényben fogadták el.

Egyetemi, főiskolai könyvtárak

Japánnak meglehetősen sok egyeteme és főiskolája van. Ezek a következő három típusba sorolhatóak: állami, helyi (közigazgatási és helyhatósági) és magánintézmények. A magánegyetemek megközelítőleg a felsőoktatási szektor 70%-át teszik ki. 1978-ban 433 egyetem és főiskola működött, 1,86 millió diákkal. Az 1979-es könyvtári adatokat Japánban az 1. táblázat szemlélteti.

1. táblázat

Az 1979-es könyvtári adatok Japánban

Egyetemek típusa	Egyetemek száma	Összes kötet	Egyetemenkénti átlag	Diákonkénti kötettség	Használókénti éves forgalom (kötet)
Állami	82	44 330 000	141 000	113	11
Helyi	33	5 310 000	106 000	102	7
Magán	313	43 890 000	95 000	30	4

Az 1950-es éveket megelőzőleg Japánban az egyetemi könyvtárak legfőbb feladata a megőrzés, raktározás volt a használatba adás helyett. Az 1960-as, 1970-es években kezdtek csak az egyetemi könyvtárak a használók igényeihez igazodni. Az egyetemi hallgatók most már kölcsönözhetnek könyveket, a referenz-gyűjteményeket fejlesztik és a könyvtárak nyitottakká váltak.

Technológiai Könyvtári Központ Kanazawa Intézete

Az 1982-ben létrehozott Technológiai Könyvtári Központ Kanazawa Intézete (*Kanazawa Institute of Technology Library Centre*) határhő a japán könyvtári életben. Az intézmény 4 fő szerepe a következő:

- oktatási központ,

- kutató központ,
- a helyi közösség információs központja,
- az egyetemi hallgatók információs központja.

Könyvtárhasználati oktatás fejlesztése Japánban

A hagyományos japán egyetemi könyvtár csak kis használói csoportnak szolgált, és keveset tesz a nem-használók becsalogatásáért a könyvtárba. A világ sok részén aktív könyvtárért folyik a harc, a potenciális használók megnyeréséért. A könyvtárhasználati oktatás jelentős feladata az ilyen aktív könyvtáraknak.

A *Keio Egyetemen* folyó oktatás 200 diákot vonz évente. Az egyetem könyvtára számos útmutatót és röplapot jelentetett meg az új olvasóknak. A *Tojo Egyetemen* kísérleti információkereső tanfolyamot vezettek be a társadalomtudományi fakultáson. Az első éves hallgatóknak vezették be ezt a tanfolyamot, de úgy tűnik, hogy nem sok sikerrel, mivel a hallgatók tanulmányai főleg kötelező irodalom alapultak. A *tokiói Yamawaki-Gakuen főiskolán* irodalomkutató tanfolyamot szerveztek. Az *Otsuma Leány Főiskolán* a könyvtár-tudományt a múzeológiai tanfolyamon belül oktatják. A könyvtárhasználati oktatást a *Technológiai Könyvtári Központ Kanazawa Intézete* nagyon fontos feladatnak tartja. Minden első éves hallgató kötelező könyvtári és információs technika tárgyú tanfolyamon vesz részt,

amely tizenöt hétig tart. Az egyéni tanulást segíti elő a számítógéppel támogatott oktató csomag. A tanfolyamon megismerkednek a hallgatók az intézet könyvtárával, az információs rendszerekkel, az osztályozási rendszerekkel, a manuális és számítógépes információkereséssel, az olvasás, a dolgozatírás és az előadás tartás technikájával.

1982-ben a *Japán Magánegyetemek Egyesületének* égisze alatt szemináriumot tartottak a könyvtárhasználati oktatásról. Az ott elhangzottakból kiderült, hogy a japán diákok a könyvtárakat barátságatlan és unalmas helynek tekintik, és az alábbi sorrendben jutnak információhoz: otthoni könyvek, könyvesboltok, barátok, könyvtárak. A könyvtárakban inkább a polcokon keresgélnek a katalógus használata helyett. Ezért fordítanak ma Japánban egyre több figyelmet a felhasználók képzésére, amelynek eredményességét az elkövetkező években elsősorban az fogja eldönteni, hogy sikerült-e az egyetemi oktatásba szervesen beépíteni.

/FJÁLLBRANT, N.: Library-user education in Japan: recent trends in higher-education institution = Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration, 5. köt. 4. sz. 1983. p. 243–248./

(Palotai Mária)

A rubrikátorok fejlődési perspektívái

A rubrikátorok mint dokumentumrendszerező és -keresőeszközök a fejlődési perspektívái a következő területek fejlődési perspektíváitól függenek: bibliográfia, információs tevékenység, információkereső nyelvek és részben a hierarchikus osztályozó rendszerek.

Ha az információt nemcsak mint egy információs rendszer bemeneti folyamatát vagy a társadalom intellektuális tartalmát vizsgáljuk, hanem mint azon környezetnek egy elemét, amelyben végbemegy a társadalmi fejlődés, akkor el kell ismernünk, hogy az *információ-tömeg növekedési üteme* nemhogy lassulna, hanem *állandóan gyorsul*. Ezt az ütemet csak az információterjesztés hagyományos módszerei által meghatározott materiális tényezők lassítják (pl. papír). Ezeket a korlátokat az információ azonban sikerrel küzd le, mindenekelőtt az *audiovizuális eszközök és a géppel olvasható információhordozók fejlődése* révén.

Az információkereső nyelvek – mesterséges nyelvek lévén – megőrzik a nyelvek néhány fontos vonását. Ezen vonások egyike a szélsőséges konzervativizmus. A több száz éve létező nagyszámú és jól kialakított információ-

kereső nyelv együtt hierarchikus osztályozórendszert alkot. A deskriptoros nyelvek mindössze néhány évtizedes múltra tekinthetnek vissza.

Az egyes információkereső nyelvek fejlődését vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy fejlődésükben ellentétes tendenciák nyilvánulnak meg. Egyfelől, *minden nyelv bonyolultabbá igyekszik válni, egyre több feladatot akar ellátni*. Így pl. az ETO-t vannak, akik gépesített rendszerben kívánják használni. Másfelől, minden nyelvi rendszert, minden információkereső nyelvet meghatározott feladatok konkrét körülményei közötti elvégzése céljából hozzák létre. Más feladatokra való, más körülmények között történő alkalmazásuk általában gyengíti őket, aminek ellenállni igyekeznek (ebben is megnyilvánul konzervativizmusuk). Az ETO-t például egyes kurrens bibliográfiákban rubrikátorként alkalmazzák, de csak fő táblázatait, amelyek igen archaikusak és nem felelnek meg a tudomány jelenlegi állásának. Ez esetben az ETO rugalmassága, fogalomkapcsoló képessége – amely legfőbb erényét jelenti – szükségtelenné bizonyul.